БЕЛАРУСЬ У СКЛАДЗЕ РАСІЙСКАЙ ІМПЕРЫІ к. XVIII – пач. XX ст.ст.

- Час існавання беларускіх земляў у складзе Расійскай Імперыі можна ўмоўна раздзяліць на **3 перыяды**, якія адрозніваюцца асаблівасцямі грамадска-палітычных і сацыяльна-эканамічных працэсаў.

1. кан. XVIII – пер. пал. XIX ст. ст.

- Памяркоўная палітыка расійскага урада і паступовае узмацненне рэакцыі
- Шляхецкі характар грам.-пал. руху (тайныя таварыствы, паўстанне 1830-1831 гг.)
- Паланізацыя шляхты
- Крызіс феадальна-прыгонніцкай сістэмы
- Пачатак прамысловага пераввароту

2. 1860-я – 1890-я гг.

- Узмацненне рэакцыі і палітыка русіфікацыі
- Далучэнне да грам.-пал. руху разначыннай інтэлігенцыі (паўстанне 1863-64 гг., “народніцтва”)
- Адмена прыгоннага права і правядзеньне буржуазных рэформ
- Развіццё капіталістычных адносін у с/г, прамысловасці і гандлі.
- Сусветны эканамінчны крызіс 1880-1890-х гг.

З. кан. XIX – пач. XX ст.ст.

- Фарміраванне беларускай нацыі
- Далучэнне да грам-пал. руху рабочых і салдат, распаўсюджванне сацыял-дэмакратычных і марксісцкіх ідэй, з’яўленне палітычных партый
- Буржуазныя рэвалюцыі (1905-1907, 1917), стварэнне парламенту (Дзяржаўная дума)
- Не вырашанасць аграрнага пытання
- Пад’ём эканомікі

1. Асноўныя напрамкі ўрадавай палітыкі на беларускіх землях

Мэта палітыкі:

- цэнтралізацыя
- уніфікацыя, зліццё новых тэрыторый з расійскім рэгіёнамі

Адміністрацыйная рэформа

У 1801 г. былі ўтвораны:

- ***Літоўскае генерал-губернатарства***: Віленская, Мінская і Гродзенская губерні
- ***Беларускае генерал-губернатарства***: Віцебская, Магілёўская і Смаленская губерні.
- Губерні дзяліліся на паветы. Вышэйшыя кіруючыя пасады займалі расійскія чыноўнікі.

КУРЛЯНДСКАЯ ГУБЕРНИЯ
РИГА
ПСКОВ
МИТАВА
Люцин
ТВЕРЬ
Двинск
КОВНО
Полоцк
СУВАЛКИ
ВИЛЬНО
ВИТЕБСК
СМОЛЕНСК
Орша
ПЛОЦК
ГРОДНО
ЛОМЖА
Борисов
МИНСК
КАЛИШ
ВАРШАВА
Белосток
МОГИЛЕВ
Барановичи
ЦАРСТВО ПОЛЬСКОЕ
Пинск
Бобруйск
ПЕТРОКОВ
РАДОМ
Брянск
Гомель
Клинцы
КЕЛЬЦЫ
ЛЮБЛИН
Мозырь
Ковель
ХОЛМ
ЧЕРНИГОВ
КУРСК

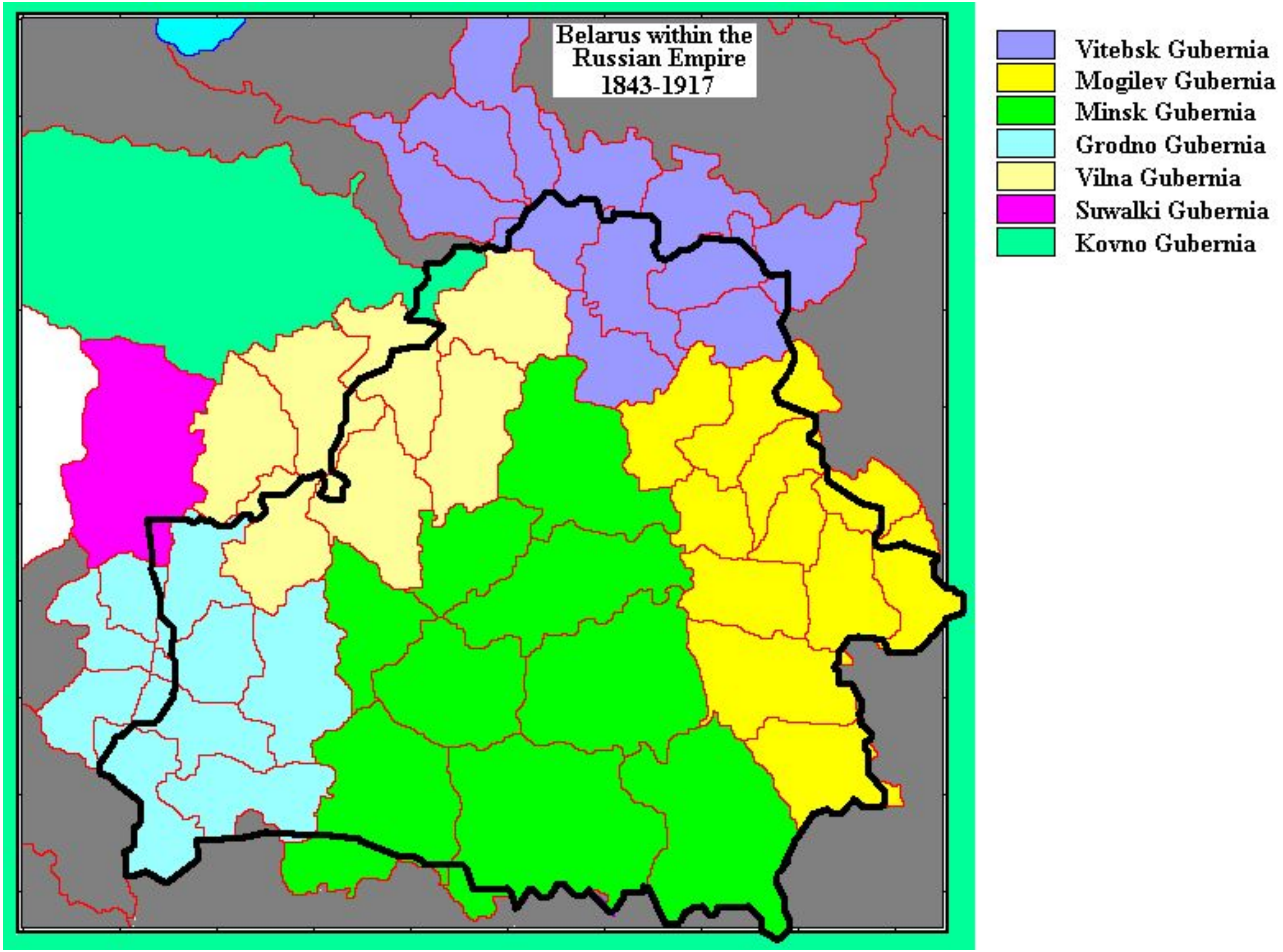
Belarus within the
Russian Empire
1843-1917
Vitebsk Gubernia
Mogilev Gubernia
Minsk Gubernia
Grodno Gubernia
Vilna Gubernia
Suwalki Gubernia
Kovno Gubernia

Саслоўная палітыка
да шляхты

- Магнатам забаранялася мець прыватныя арміі і крэпасці.
- Забаранялася ствараць канфедэрацыі, ліквi- даваліся шляхецкія соймікі.
- Шляхта была абавязана або прысягнуць на вернасць Кацярыне II і атрымаць усе правы расійскага дваранства, або выехаць за мяжу, прадаўшы сваю маёмасць, інакш маёмасць

- Пачынаецца “**разбор шляхты**” – працэс дакументальнага падцверджання шляхецкага стану з мэтай скарачэння шляхецкага саслоўя.

- Захоўвалася дзейнасць Статута ВКЛ 1588г.
- Большасць дзяржаўных пасад займалі мясцовыя ураджэнцы.
- **Мэта палітыкі:** “прыручэнне” шляхты і зніжэнне сепаратысцкіх настрояў.

да сялян і мяшчан

- Уніфікацыя сялян – усе дзяліліся на казённых і прыватнаўласніцкіх.
- Пагаршэнне становішча сялян, дыктат памешчыкаў над сялянамі.
- Дадатковыя падаткі – падушны і земскі збор, павялічэнне паншчыны.
- Рэкруцкая павіннасць – на 25 гадоў у салдаты
- У гарадах адменена магдэбургскае права, гараджане дзяліліся на 6 разрадаў па багаццю, ствараўся орган самакіравання - Гарадская дума, але фактычная ўлада ў горадзе належала прызначанаму губернатарам гараднічаму.

Канфесійная і этнічная палітыка

- **Каталіцкая** царква захавала ўсе зем
  і свабоду выканання абрадаў.
  Сітуацыя змянілася пасля паўстанн
  1830-31 і 1863-64 гг.

- **Уніяты** (сяляне) прымусова
  пераводзіліся ў праваслаўе. 1839 г. –
  аб'яднанне уніяцкай царквы з
  праваслаўнай.

- **Праваслаўнай** царкве была
  забяспечана поўная дзяржаўная
  падтрымка

- **“Польскае пытанне”** - напачатку **палякі** мелі шырокую нацыянальна-культурную аўтаномію, у 1815 г. атрымалі і аўтаномію палітычную. Менавіта ў гэты час беларуская шляхта падвяргалася наймацнейшаму апалячванню. З 1820-1830- х г. – палітыка змяншэння польскага ўплыву.
- **Яўрэі** падвяргаліся дыскрымінацыі. У 1794 г. быў прыняты закон аб мяжы яўрэйскай аселасці: яўрэі маглі сяліцца толькі у межах былой РП і толькі ў гарадах і мястэчках і маглі займацца толькі рамяством і гандлем. Норма падаткаў была ў два разы вышэйшая, чым для хрысціян.
- Этнічная самастойнасць **беларусаў** і **украінцаў** расійскай уладай не прызнавалася.

Адукацыйная палітыка

- 1802 г. – Міністэрства народнай асветы: прынцыпы бессаслоўнасці, бясплатнасці ніжэйшых ступеняў і пераемнасці навучальных праграм.
- Пачатковая школа – аднакласныя прыхадскія вучылішчы, сярэдняя – павятовыя вучылішчы, гімназіі, вышэйшая – Віленскі універсітэт (1803-32).
- Каталіцкая адукацыя – Полацкая езуіцкая акадэмія. Праваслаўная – Магілёўская семінарыя.
- 1828 г. – саслоўнасць адукацыі, ліквідацыя пераемнасці ступеняў.
- 1834 г. – Настаўніцкая семінарыя ў Віцебску, 1848 г. – Горы-Горацкі земляробчы інстытут.

2. Грамадска-палітычны рух

У працэсе станаўлення буржуазнага грамадства ўсе слаі насельніцтва паступова ўключаліся ў грамадска-палітычнае жыццё дзяржавы.

3 перыяды грамадска-палітычнага руху, адрозніваюцца сацыяльным складам, формамі, ідэалогіяй і мэтамі.

- **кан. XVIII - 1 пал. XIX ст.** – шляхта
- **2 пал. XIX ст.** – шляхта і разначынная інтэлігенцыя
- **пач. XX ст.** – рабочыя і салдаты

1) 1 палова XIX ст.

- Значны уплыў на грамадска-палітычны рух гэтага часу аказалі ідэі Вялікай французскай рэвалюцыіі, масонскія арганізацыі дзекабрысты.
- Галоўнай арганізацыйнай формай грамаска-палітычнага руху гэтага часу былі **тайныя і паўлегальныя таварыствы вайскоўцаў і студэнцкай моладзі.**

- **Таварыства філаматаў** (аматары навук) – 1817 г., Віленскі універсітэт, Т. Зан, А. Міцкевіч, Я. Чачот – напачатку мэтамі былі самаўдасканаленне і асвета, пазней з’яўляецца палітычная накіраванасць. Дэвіз: “Айчына. Навука. Сумленне.”

- **Таварыства прамяністых** – 1820 г., Віленскі універсітэт, А. Міцкевіч, Я. Чачот – павышэнне маральнага і інтэлектуальнага ўзроўню.

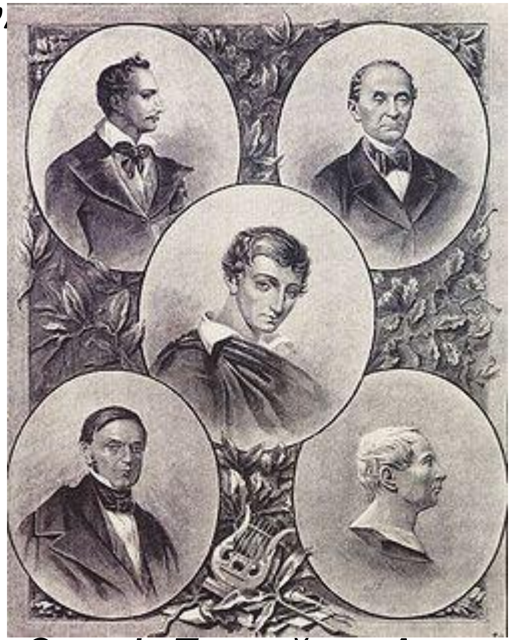

Т. Зан, І. Дамейка, А. Міцкевіч, А. Э. Адынец, Я. Чачот

- ✔ **Таварыства філарэтаў** (аматары дабрачыннасці) – 1820 г., Віленскі універсітэт, Т. Зан – пераважалі палітычныя мэты – адраджэнне РП.

Філарэты вывучалі традыцыі, фальклор беларускага народа.

Камень філарэтаў каля в. Туганавічы.

У 1824 г. вучнёўскія таварыствы былі выкрытыя і забаронены.

- **Патрыятычнае таварыства** – 1820-е гг. К.Радзівіл, М. Ромер – аднаўленне РП, падрыхтоўка паўстання.
- **Таварыства ваенных сяброў** (“Згода”, ”Заране”) – 1823-1825 гг., Літоўскі ваенны корпус, М.Рукевіч, К. Ігельстром, А.Вягелін – адраджэнне РП, зверджэнне самадзяржаўя.

К. Радзівіл

К. Ігельстром

Паўстанне 1830-31 гг.

- Пачатак – **28 лістапада 1830 г.**
- Прычыны – жаданне аднавіць РП і парушэнне царызмам польскай Канстытуцыі 1815 г.
- Две плыні:
- – **кансерватыўна-арыстакратычная** (А. Чартарыйскі) – адмаўленне сацыяльных рэформ, усталяванне канстытуцыйнай манархіі
- – радыкальна-шляхецкая (Я. Лялявель) – адмена прыгону, сумесная з расійскім народам барацьба з царызмам. Лозунг: **“За нашу і вашу свабоду”**

Адам Чартарыйскі

Яўхім Лялявель

- **Вясна 1831 г.** – распаўсюджванне паўстання на Літву і Беларусь.
- Сялянства амаль не падтрымала паўстанне. Царскі ўрад абяцалаў сялянам амністыю.

Вынікі паўстання

- Канчатковае далучэнне Польшчы да Расійскай імперыі.
- Канфіскацыя (секвестр) маёнткаў і высылка ўдзельнікаў паўстання.
- Актывізацыя "разбору шляхты" (з 12-13% скарацілася да 3%).
- Мерапрыемствы па русіфікацыі краю:
  - ✔ 1832 г. – закрыты Віленскі універсітэт,
  - ✔ Перавод адукацыі на рускую мову, і забарона польскай.
  - ✔ Закрыццё каталіцкіх касцёлаў і кляштараў
- 1840 г. – адмена Статута ВКЛ
- У афіцыйным справаводстве ўводзілася назва Паўночна-Заходні край.

Спробы аднавіць паўстанне

- **Дэмакратычнае таварыства** – 1836-1838 гг., Віленская медыка-хірургічная акадэмія, Ф. Савіч – раўнапраўе усіх саслоўяў.
- **Саюз свабодных братоў** – 1846-1849 гг., браты Данілеўскія, – зверджэнне самадзяржаўя, стварэнне Польскай рэспублікі.

2) 2 палова XIX ст.

- Паўстанне 1863-1864 гг.
- Народніцкі рух
- Рабочы рух

Паўстанне 1863-1864 гг.

Прычыны паўстання

- Сялянскія выступленні ў сувязі з незадаволенасцю рэформай 1861 г.
- Пад’ём польскага нацыянальна-вызваленчага руху

Мэты

- Аднаўленне Рэчы Паспалітай у межах 1772г.
- Дэмакратызацыя грамадска-палітычнага ладу

Кіруючы орган паўстання ў Варшаве
Цэнтральны нацыянальны камітэт (ЦНК)

белыя	**чырвоныя**
Буйныя памешчыкі, фінансава-гандлёвая буржуазія Выключалі рэвалюцыйныя метады барацьбы, схіляліся да дыпламатычнага вырашэння пытанняў Спадзяваліся на дапамогу замежных краін. Не прадугледжвалі права на самавызначэнне беларусаў, украінцаў, літоўцаў	Дробная шляхта, буржуазія, інтэлігенцыя, рамеснікі, рабочыя, сяляне **Правыя, памяркоўныя:** За надзяленне сялян зямлёй з грашовай кампенсацыяй памешчыкам **Левыя, рэвалюцыйныя:** За дэмакратычныя пераўтварэнні і надзяленне сялян зямлёй без выкупу

- У Літве і Беларусі быў створаны **Літоўскі правінцыйны камітэт** (ЛПК), які ўзначальваў **Вінцэнт Канстанцін (Кастусь) Каліноўскі** (1838-1864)

N 1.

MUŻYCKAJA PRAUDA.

Dzieciinki!

Minuło uże toje, kali zdawało sia usim, szto mużyckaja ruka zdasce tolko da sachi,—ciepier nastau taki czas, szto my sami możem pisaci, i to pisaci takuju praudu sprawiedliwu jak Boh na niebi. O, zahremić nasza prauda i jak małanka pierelecić pa swieci! Niechaj paznajuć szto my możem nie tolko karmić swaim chlebom, no jeszcze i uczyć swajej mużyckoj praudy.

Pytali i pytajuć usie, szto czuwaci na swieci, chto nam biedym mużykam daść wolność? No praudu skazauszy mało chto chocze skazaci tak jak sumlenie każe—pa sprawiedliwości. My mużyki, braty waszyje, my wam budziem hawaryc cełuju praudu, tolko słuchajcie nas!

Maskali, czynouniki i mnoho panou, budeć pierepynić pismo nasze da was; no najduć sia ludzie i z mużykou razumniejszyje i z panskaho rodu i z miasteczkowych, szto choczuć waszej swabody, waszaho szczaścia,—jony to wam sami heto pismo dawaci buduć, kab wy znali chto wasz pryjaciel, a chto wasz woroch.

Sześć let uże minuło jak paczali hawaryć a swabodzie mużyckoj. Hawaryli, talkawali i pisali mnoho, a niczoho nie zrabili. A hety manifest szto Car z Senatom i z panami dla nas napisau, to taki durny, szto czort wiedaje da czeho jon padobny,—nijakoj u nion niema praudy, niema z jeho dla nas nijakoj karyści. Parabili Kancelaryi, zrabili sud, jakby heto nie usio rouno brać u sraku czy z sudom, czy bez suda. Parabili Pisarou, Pasredni-

Нарадзіўся ў в. Мастаўляны Гродзенскага павета ў сям'і беззямельнага шляхціца. Скончыў Пецярбургскі універсітэт. Пасля вяртання на радзіму разам з паплечнікамі выдаваў газету **"Мужыцкая праўда"** – першая газета на беларускай мове і для

Паўстанне пачалося ў Варшаве **22 студзеня 1863 г.**
1 лютага ЛПК абвясціў паўстанне ў Літве і Беларусі

У красавіку ЦНК, баючыся шырокага сялянскага руху, распусціў ЛПК і адхіліў Каліноўскага ад кіраўніцтва паўстаннем.

Паўстанцы правялі 237 баёў у Беларусі і Літве, буйнейшая каля в. Мілавіды Слонімскага павету.

Сілы паўстанцаў – 68-77 тыс., расійская армія – 200 тыс.

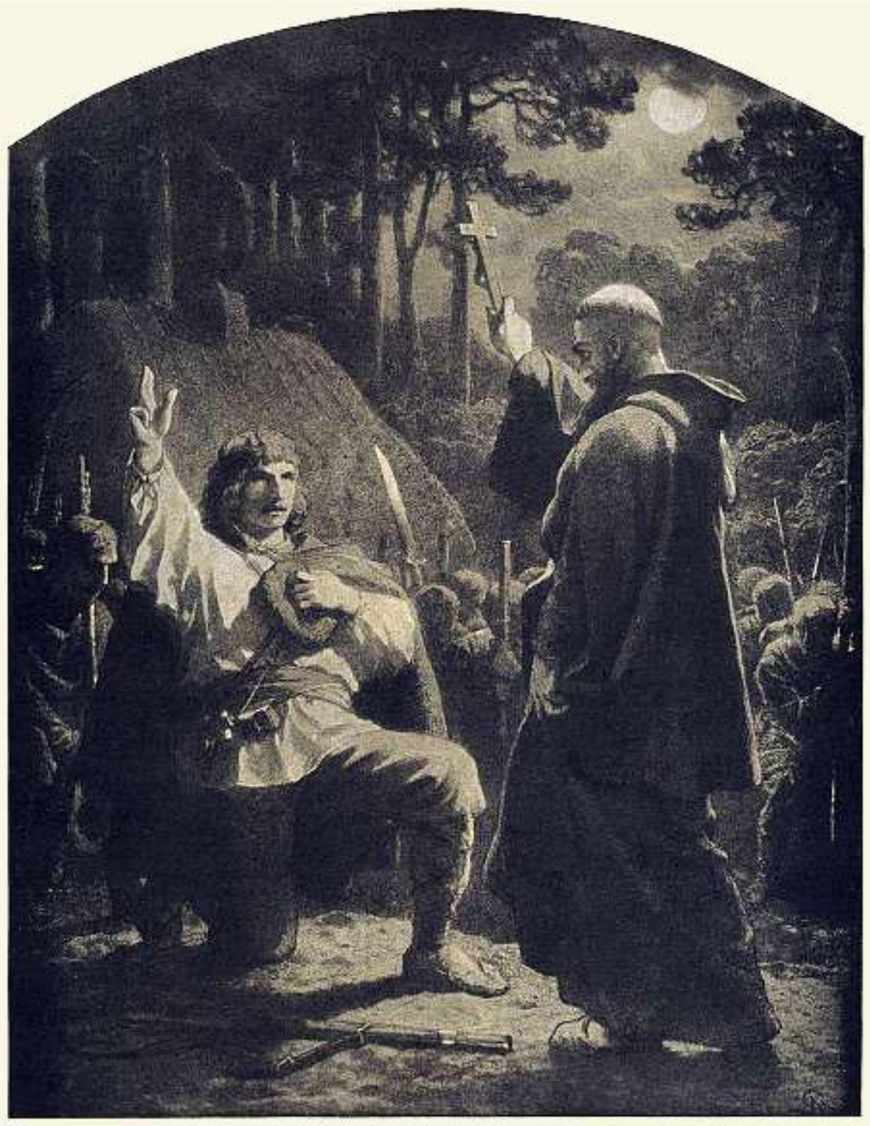

Каліноўскі другі раз узначальвае паўстанне і спрабуе ажывіць яго на Гродзеншчыне.

Да верасня паўстанне канчаткова было задушана.

К. Каліноўскі быў арыштаваны і 22 сакавіка 1 … шаны ў Вільні.

Мураўёў-вешальнік

К. Каліноўскі

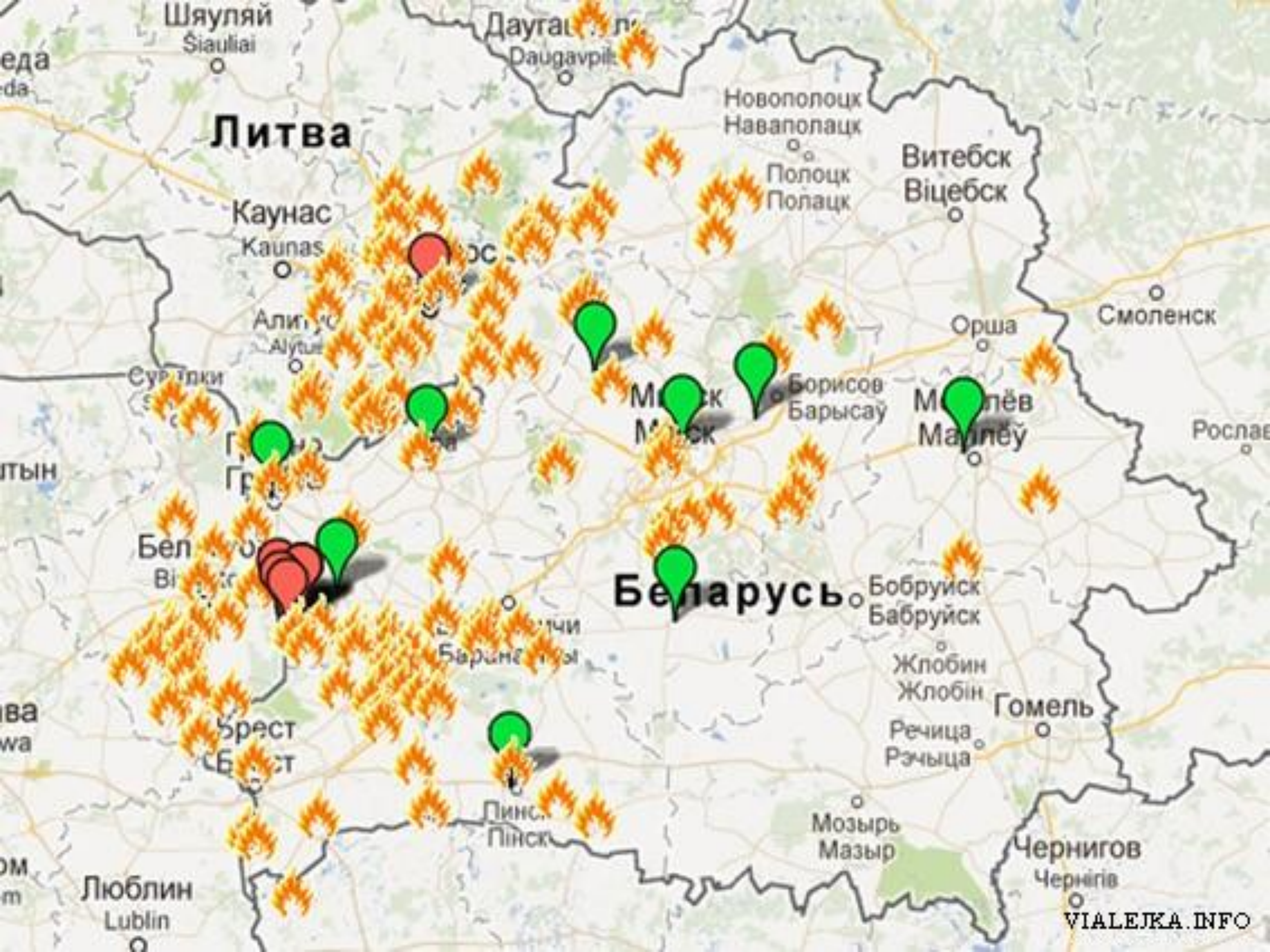

Шяуляй
Šiauliai
Литва
Каунас
Kaunas
Новополоцк
Наваполацк
Полоцк
Полацк
Витебск
Віцебск
Смоленск
Орша
Борисов
Барысаў
Бобруйск
Бабруйск
Жлобин
Жлобін
Гомель
Речица
Рэчыца
Мозырь
Мазыр
Чернигов
Чернігів
Люблин
Lublin
VIALEJKA.INFO

Вынікі паўстання

- Жорсткія рэпрэсіі (128 – павешана, больш 850 – на катаргу, 12,5 тыс. – выселена), канфіскацыя маёнткаў удзельнікаў паўстання.
- Закрыццё каталіцкіх касцёлаў і кляштароў
- Закрыццё Горы-Горацкага земляробчага інстытуту, скарачэнне сярэдніх навучальных устаноў
- Мясцовая шляхта не магла займаць дзяржаўныя пасады
- Узмацненне русіфікацыі
- Лепшыя умовы зямельнай рэформы для сялянства

Народніцкі рух

Задача: стварыць з сялянства свядомую і арганізаваную палітычную сілу метадам “хаджэння ў народ”.

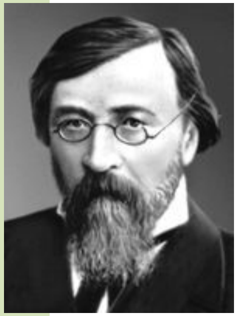

Тэарэтыкі: М.Чарнышэўскі і А. Герцэн

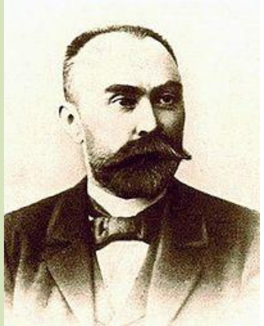

“Зямля і воля”

у 1879 г. раздзялілася:

“Чорны перадзел” 1879-1881 (М Пляханаў, В. Засуліч)

“Народная воля” 1879-1883 (А. Жэлябаў, С. Пяроўская)

Ігнат Грынявіцкі

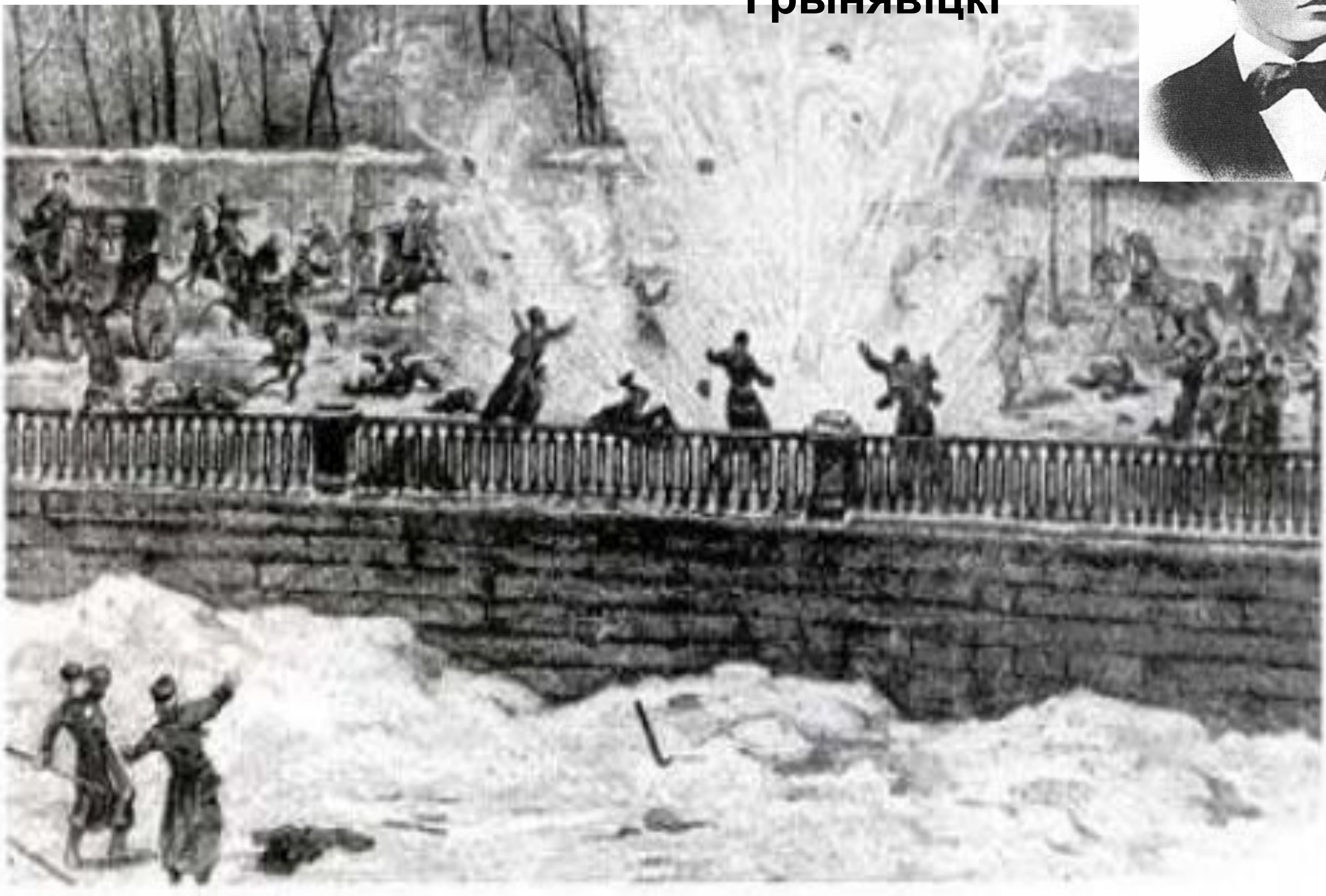

Група “Гоман”

- Беларуская народніцкая група ў Санкт-Пецярбургу (А. Марчанка, Х. Ратнер, М. Стацкевіч)

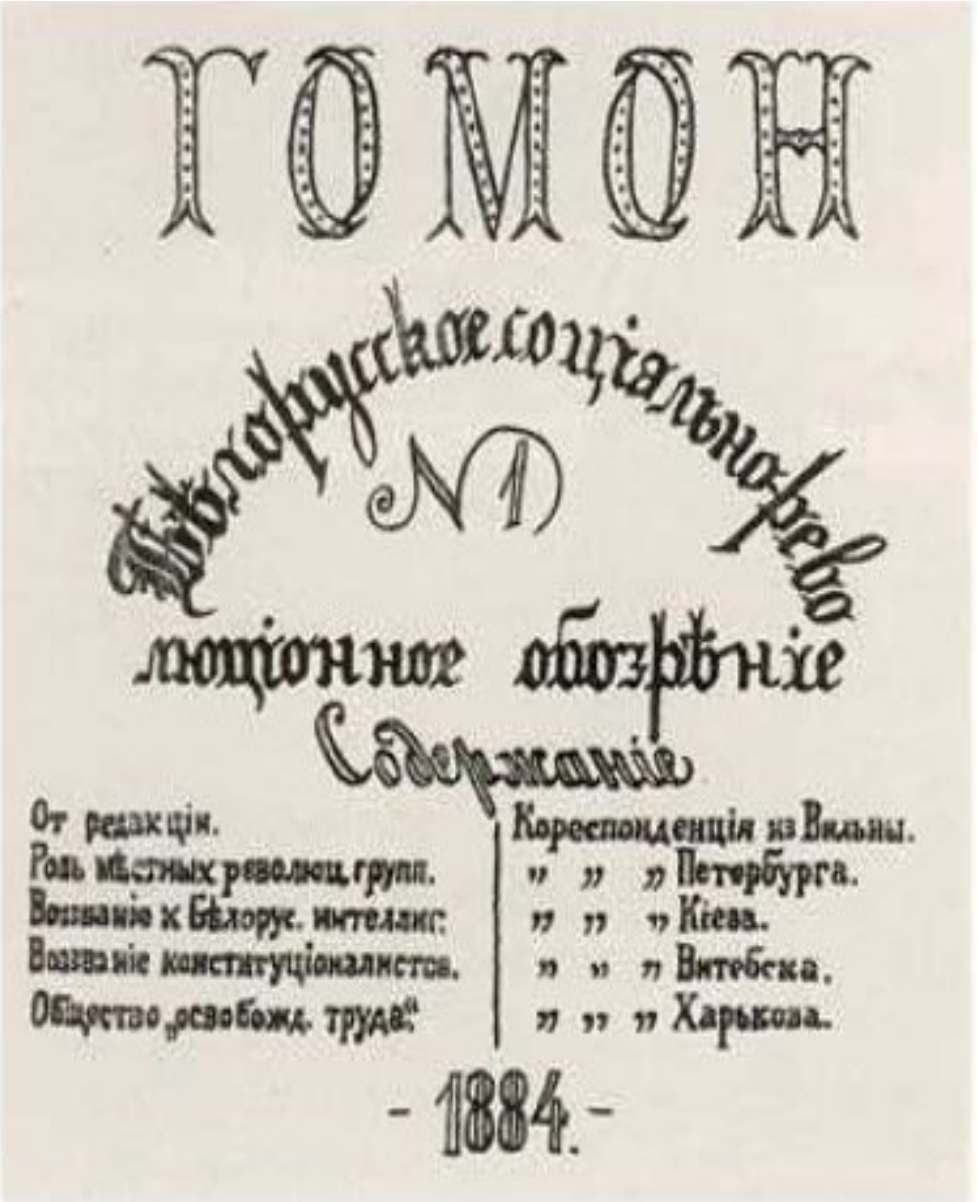

Рабочы рух

- Рост рабочага руху – пратэсты, стачкі з эканамічнымі патрабаваннямі.
- Распаўсюджванне ідэй марксізму і з’яўленне марксісцкіх гурткоў, уключэнне рабочых у палітычную барацьбу.

3) канец XIX – пач. XX ст.

- Сацыял-дэмакратычны рух
- Стварэнне палітычных партый (БСГ, РСДРП, БУНД)
- Рэвалюцыя 1905-1907 гг.
- Падрыхтоўка сацыялістычнай пралетарскай рэвалюцыі.

3. Сацыяльна-эканамічнае развіццё

К. XVIII – 1 п. XIX ст.ст. – перыяд разлажэння феадальна-прыгонніцкай сістэмы і фарміраванне капіталістычнага укладу.

- Перавага буйнага памешчыцкага землеўладання (каля 70% зямель).
- Рэгіянальная спецыялізацыя сельскай гаспадаркі: поўнач – лён і бульба, поўдзень – цукровыя буракі, захад – авечкагадоўля.
- Захад – падворнае землекарыстанне, усход – абшчыннае.
- Паншчына – 97%, аброк – 3% сялян.
- Незадаволенасць сялян прыгонам, лакальныя сялянскія хваляванні.

Рэформы П. Кісялёва 1840-50 гг.

- Рэфармаванне сістэмы кіравання дзяржаўнымі сялянамі: губерня – павет – акруга – сельская ўправа.
- Люстрацыя (інвентарызацыя) дзяржаўных маёнткаў і перавод сялян на чынш.
- Палітыка “апякунства” – заснаванне ў вёсках бальніц, школ, хлебных запасаў, надяленне сялян правам спадчыны.

Рэформы палепшылі становішча дзяржаўных сялян.

У памешчыцкай вёсцы рэформы амаль не прайшлі.

П. Кісялёў

- Распад цэхавай арганізацыі рамяства.
- 40-50-я гг. – перарастанне дробных вытворчасцяў ў мануфактуры. Больш вотчынных (прыгонная праца), чым капіталістычных (наёмная праца) мануфактур.
- З'яўленне першых фабрык (машынная вытворчасць). Пачатак прамысловага перавароту.
- Размяшчэнне прамысловых прадпрыемстваў пераважна ў сельскай мясцовасці.
- Спецыялізацыя прамысловасці: тэкстыльная, перааапрацоўка лесу і сельскагаспадарчай сыравіны.
- Развіццё камунікацый і унутранага і знешняга гандлю.

WWW.RADZIWILL.BY

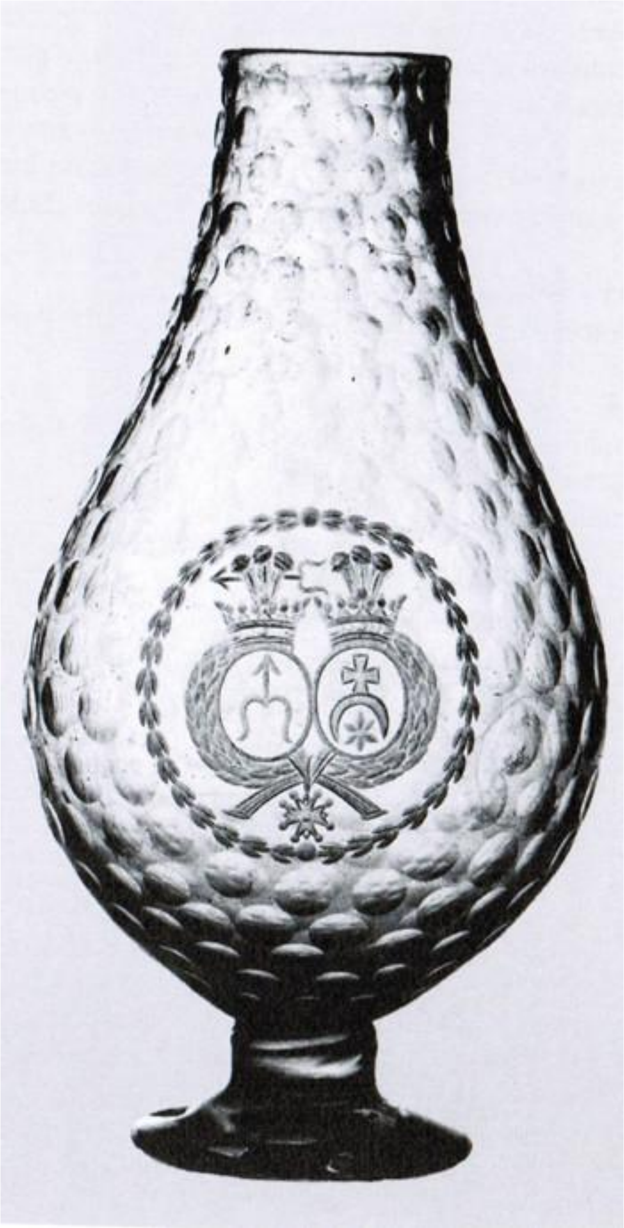

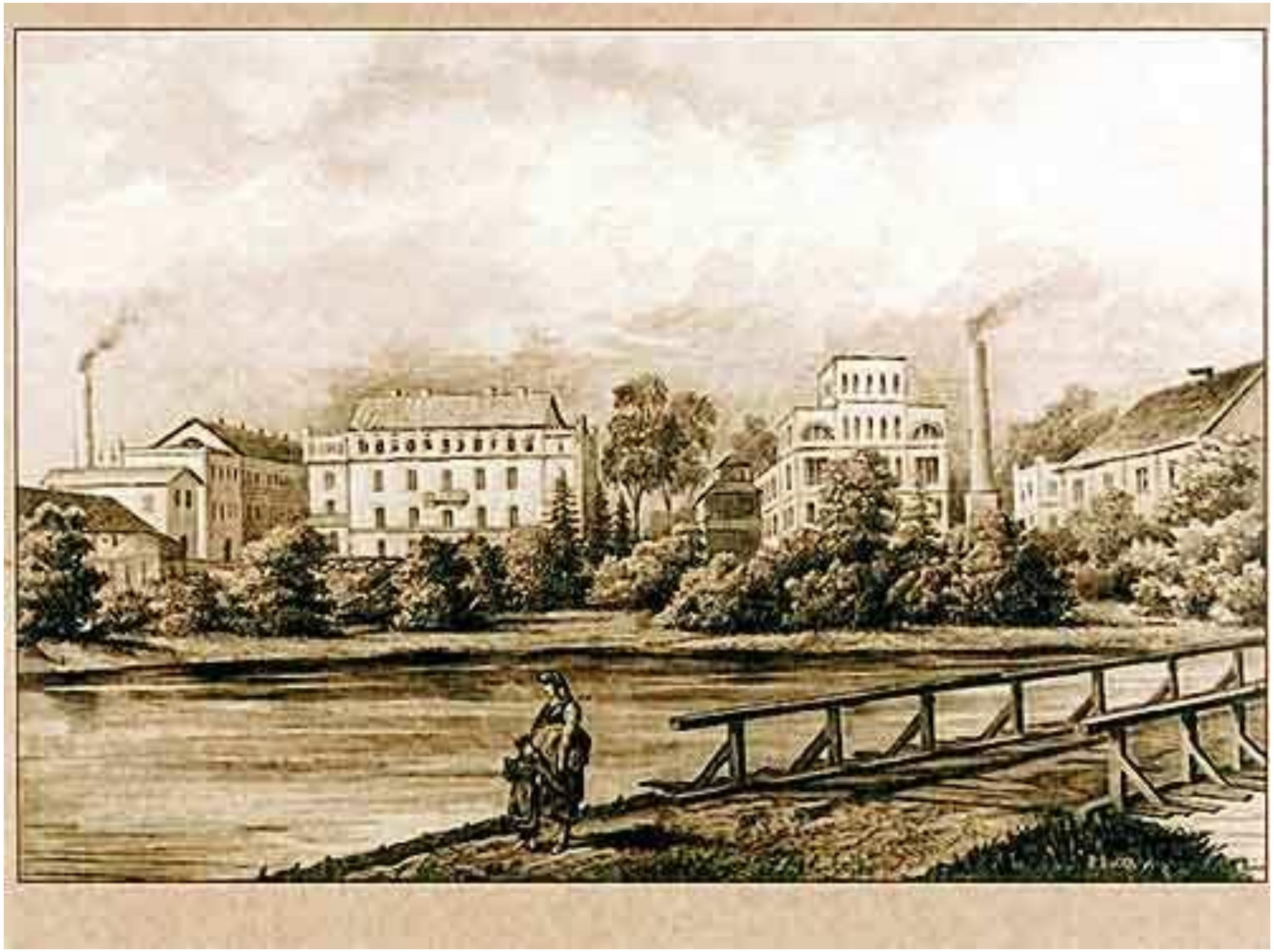

Выгляд прамысловага комплексу ў былым фальварку Парэчча з боку р. Ясельда, які быў заснаваны А.С. Скірмунтам у 1836 г. Фабрычны комплекс уключае трохпавярховыя будынкі суконнай фабрыкі (1837), цукровага (I860) і крухмальнага заводаў з трубой (1866), бровар (1905), вакол парк рэгулярнай планіроўкі. Захаваўся будынак крухмальнага завода і парк.

2 пал. XIX – пач. XX стст.

Адмена прыгоннага права

Прычыны:

1. Крызіс феадальна-прыгонніцкай сістэмы гаспадаркі
   - Скарачэнне экспарту хлеба
   - Вялікія сялянскія павіннасці
   - Зніжэнне ўзроўню с/г вытворчасці

2. Адсутнасць свабодных працоўных рук стрымлівала развіццё прамысловасці

3. Ваенна-тэхнічная адсталасць Расіі (параза ў Крымскай вайне 1853-56 гг.)

4. Падрыў аўтарытэта Расіі ў Еўропе ў сувязі з існаваннем прыгоннага права

5. Узмацненне сялянскага руху

Падрыхтоўка рэформы

1857 г. Сакрэтны камітэт па сялянскай справе

1858 г. Губернскія дваранскія камітэты

1859 г. Рэдакцыйныя камісіі

Праекты адмены прыгоннага права

19 лютага 1861 г.
Маніфест Аляксандра II
аб вызваленні сялян
(Агульныя і мясцовыя палажэнні)

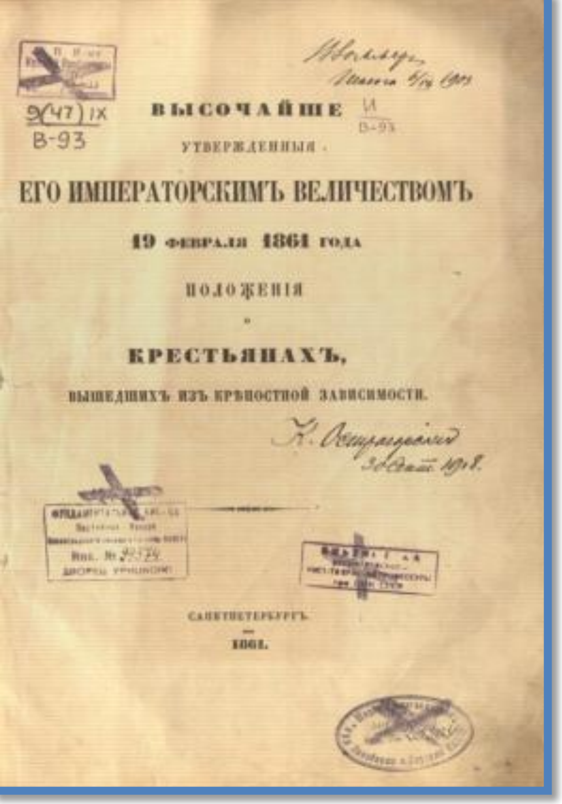

ВЫСОЧАЙШЕ
утвержденныя
ЕГО ИМПЕРАТОРСКИМЪ ВЕЛИЧЕСТВОМЪ
19 февраля 1861 года
ПОЛОЖЕНІЯ
о
КРЕСТЬЯНАХЪ,
вышедшихъ изъ крѣпостной зависимости.

САНКТПЕТЕРБУРГЪ.
1861.

“Лепш адмяніць прыгоннае права зверху, чым дачакацца таго часу, калі яно само сабою пачне адмяняцца знізу”

Аляксандр II

Агульнае палажэнне

Грамадзянскія правы

Парадак надзялення зямлёй

Парадак выкупной здзелкі

Мясцовыя палажэнні

Агульнае палажэнне

- Асабістая свабода
- Права валодаць маёмасцю і распараджацца ёю
- Права займацца гандлёва-прамысловай дзейнасцю
- Права пераходзіць у іншыя саслоўі, заключаць пагадненні, выступаць у судзе
- Права паступаць у навучальныя установы і на службу.
- Выбарнае сялянскае самакіраванне

Парадак надзялення зямлёй

- Сяляне выкупляюць зямлю ў памешчыка на працягу 9 гадоў.
- Да заключэння выкупной здзелкі сяляне часоваабавязаныя і выконваюць павіннасці – паншчыну і аброк.
- Памеры надзела (ад 3 да 12 дзесяцін), аброка і паншчыны вызначаліся Устаўнымі граматамі. Тэрмін складання – 2 гады.

Выкупная аперацыя

- 20-25 % выплочвае селянін
- 75-80% памешчыку выплочвае дзяржава грашыма і каштоўнымі паперамі
- Дзяржава выдае селяніну крэдыт на 49 гадоў пад 6% гадавых на суму доўгу. Адмовіцца ад выкупной аперацыі нельга.
- Калі селянін згаджаўся узяць 1/4 надзелу, то атрымліваў яго бясплатна, што спрыяла сялянскаму малазямеллю.
- Выкупныя плацяжы адменены у 1907 г., сяляне выплацілі ў 3,3 разы больш за

Мясцовыя палажэнні

- У Магілёўскай і Віцебскай губ. надзел ад 1 да 5 дзес. (за выш. надзел – 40 муж. і 30 жан. дзён паншчыны або 8 руб. у год), кругавая парука
- У Мінскай, Віленскай і Гродзенскай губ. – дарэформенны надзел. (не больш 23 дзён паншчыны або 3 руб.), асабістая адказнасць
- Калі надзел перавышаў устаноўленую норму або ў памешчыка заставалася менш 1/3 зямлі, зямля адрэзвалася у сялян.

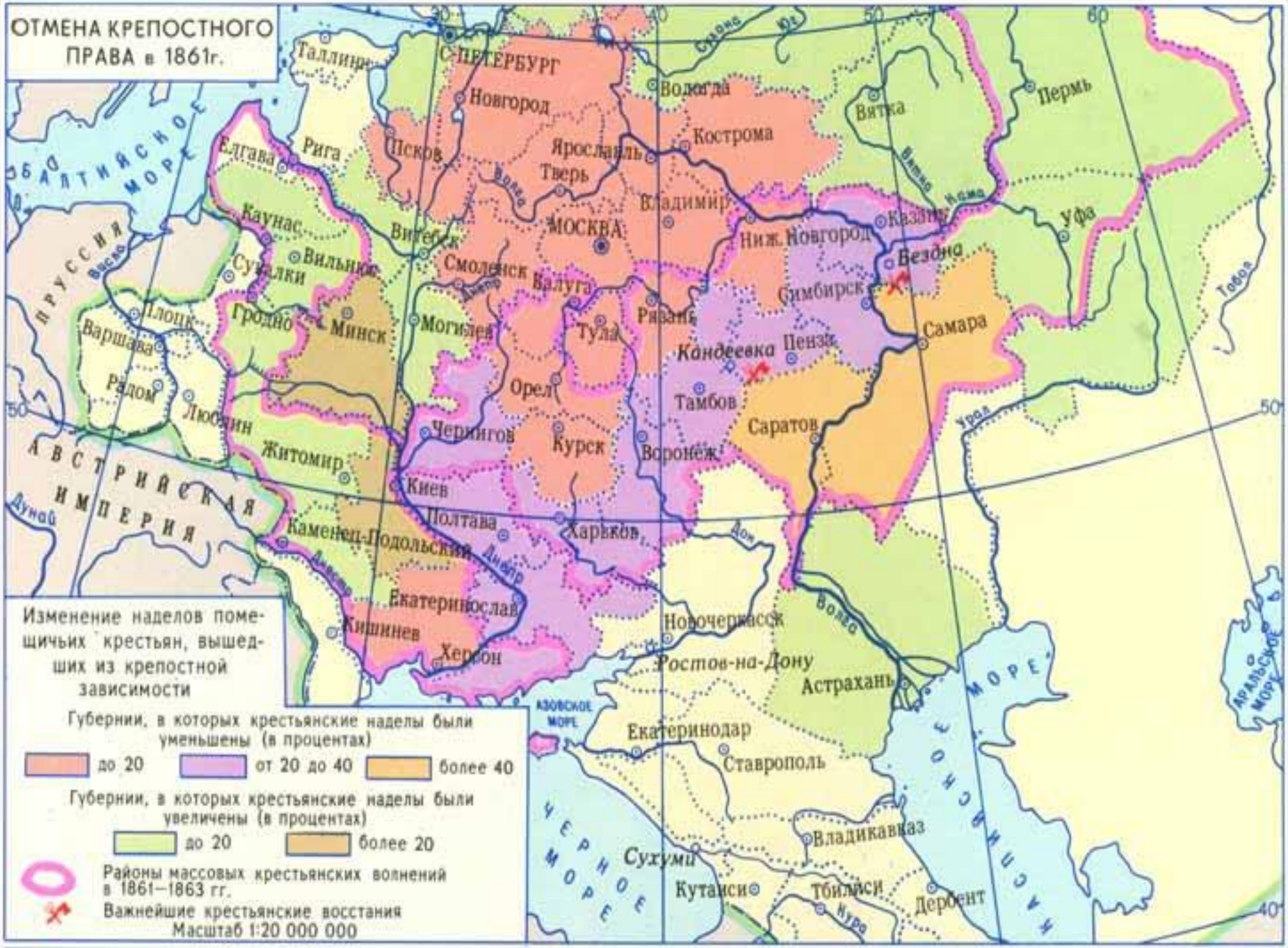
ОТМЕНА КРЕПОСТНОГО ПРАВА в 1861г.
Изменение наделов помещичьих крестьян, вышедших из крепостной зависимости
Губернии, в которых крестьянские наделы были уменьшены (в процентах)
до 20
от 20 до 40
более 40
Губернии, в которых крестьянские наделы были увеличены (в процентах)
до 20
более 20
Районы массовых крестьянских волнений в 1861–1863 гг.
Важнейшие крестьянские восстания
Масштаб 1:20 000 000
С-ПЕТЕРБУРГ
Таллинн
Новгород
Вологда
Вятка
Пермь
Псков
Кострома
Ярославль
Тверь
Рига
Елгава
БАЛТИЙСКОЕ МОРЕ
Владимир
МОСКВА
Каунас
Витебск
Казань
Уфа
Ниж. Новгород
Бездна
Вильнюс
Сувалки
Смоленск
Калуга
Симбирск
ПРУССИЯ
Плоцк
Гродно
Минск
Могилев
Рязань
Тула
Самара
Варшава
Кандеевка
Пенза
Радом
Орел
Тамбов
Люблин
Саратов
Чернигов
Курск
Воронеж
Житомир
АВСТРИЙСКАЯ ИМПЕРИЯ
Киев
Полтава
Харьков
Каменец-Подольский
Екатеринослав
Новочеркасск
Кишинев
Херсон
Ростов-на-Дону
Астрахань
АЗОВСКОЕ МОРЕ
Екатеринодар
Ставрополь
Владикавказ
ЧЕРНОЕ МОРЕ
Сухуми
Кутаиси
Тбилиси
Дербент
КАСПИЙСКОЕ МОРЕ
АРАЛЬСКОЕ МОРЕ
Волга
Днепр
Дон
Урал
Кама
Вятка
Сухона
Юг
Тобол
Дунай
Днестр
Висла
Кура

Сялянскае самакіраванне

Губернскія установы па сялянскіх справах

Павятовыя міравыя з’езды

Міравыя пасярэднікі
(з мясцовых памешчыкаў)

Валасныя управы

Сельскія управы
кіравалі зборам подацяў, аб'яўлялі сялянам дзяржаўныя законы, сачылі за грамадскім парадкам

Дзяржава
вяла
разлік за
зямлю з
сялянска
й
абшчына
й

Сялянскія хваляванні

- Сяляне былі незадаволены ўмовамі вызвалення (1861-62 г. – больш 500 выступленняў).
- Пасля паўстання 1863-64 гг. на беларуска-літоўскіх землях рэформа была праведзена на больш выгадных для сялян умовах:
  - Сяляне пераводзіліся на выкуп – станавіліся ўласнікамі надзелаў
  - Змяншаліся выкупныя плацяжы
  - Устанаўліваліся большыя памеры надзелаў

Развіццё сельскай гаспадаркі

- Памешчыцкая гаспадарка
- Сялянская гаспадарка
- Сусветны аграрны крызіс 1880-90 гг.

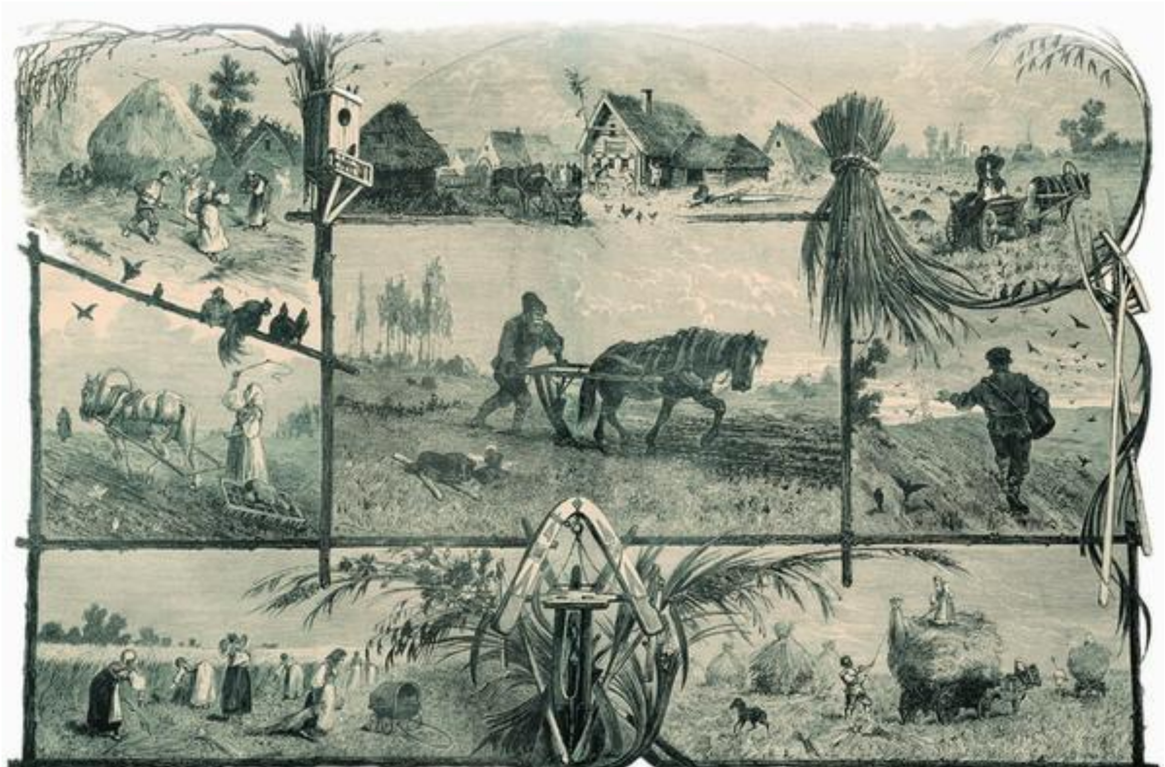

Развіццё капіталізму ў прамысловасці, гандлі

- Захоўваліся старыя формы
  - Рамесная вытворчасць
  - Дробнакапіталістычныя прадпрыемствы (без паравых рукавікоў, 5-16 чалавек)
  - Капіталістычная мануфактура (без пар.рух, >16 чал.)
- Станаўленне фабрычна-завадской вытворчасці, прамысловы пераварот (выкарыстанне паравых рухавікоў)
- З’яўленне акцыянерных кампаній

- Актыўнае чыгуначнае будаўніцтва (з 60-х гг.)
- Зніжэнне ролі водных шляхоў
- Змяншэнне ролі кірмашоў, рост крамнага гандлю

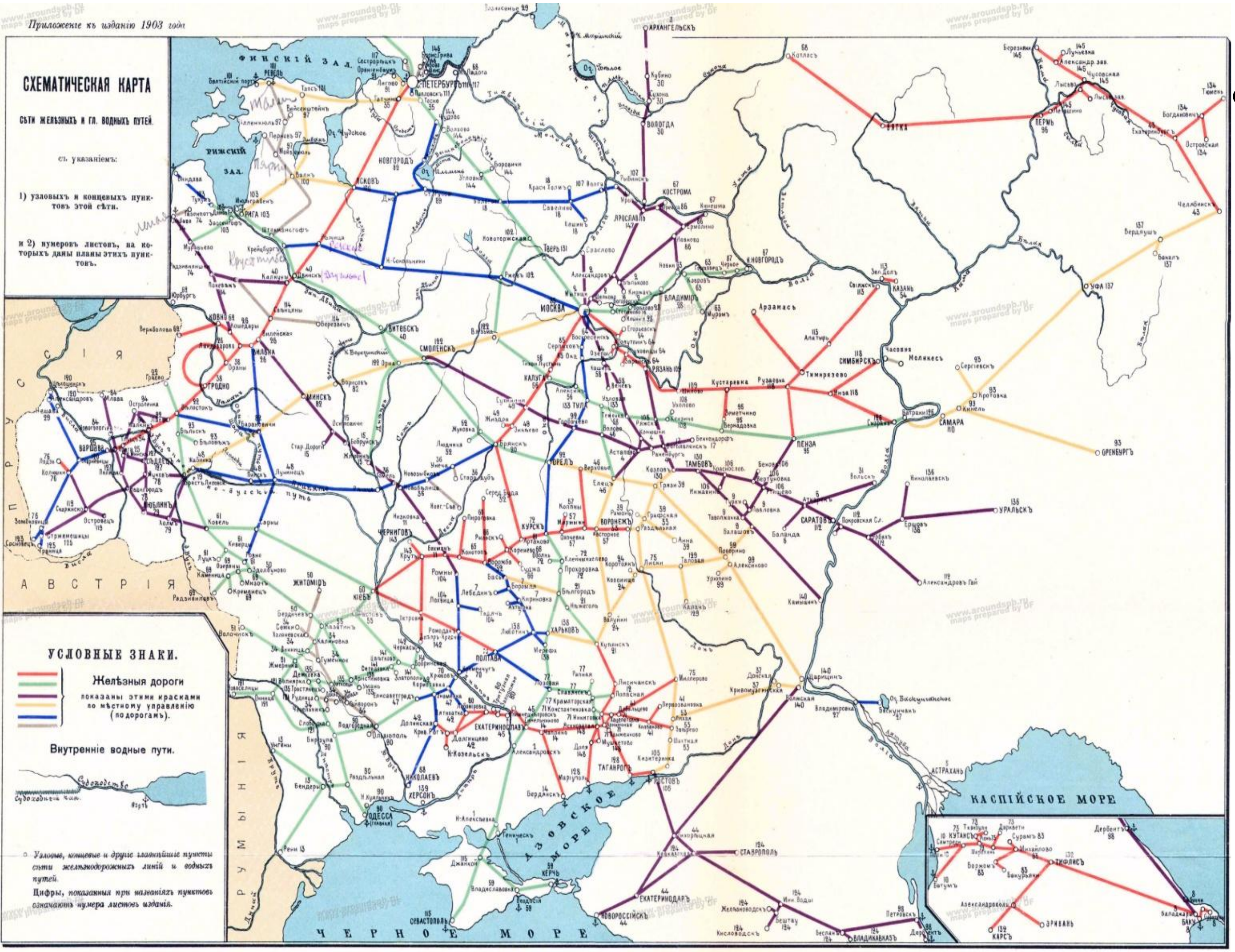

- Фарміраван-не класаў **буржуазіі** і **пралетарыяту**

4. Буржуазныя рэформы і контррэформы 2п. XIX ст.

Земская рэформа – 1864 г.

- Стварaліся органы мясцовага самакіравання – **губернскія і павятовыя земскія сходы і управы**.
- ***Прынцыпы:*** аддяленне ад адміністрацыйнай улады, усесаслоўнасць і фінансавая самастойнасць.
- ***Прадстаўніцтва:*** дэпутаты на аснове маёмаснага цэнзу ад 3 курый – землеўласнікі, гараджане, сяляне. Перавагу атрымлівалі дваране.
- ***Паўнамоцтвы:*** пытанні мясцовай гаспадаркі і інфраструктуры, адукацыі, ахова здароўя
- Губернатар мог прыпыніць любое рашэнне земстваў.
- На Беларусі ўведзены толькі ў **1911 г.**

Гарадская рэформа – 1870 г.

- Усесаслоўныя органы самакіравання – Гарадскія думы і управы.
- Дэпутаты на аснове маёмаснага цэнзу, абмежаванні для “іншаверцаў”.
- Кіраваў управай прызначаны гарадскі галава
- Вырашэнне гаспадарчых і сацыяльных пытанняў (гандаль, адукацыя, ахова здароўя, ахова правапарадку і г.д.)
- Губернатар меў права забараняць рашэнні Думы.
- На Беларусі праведзена ў **1876 г**.

Судовая рэформа – 1864 г.

- Галоснасць, усесаслоўнасць, незалежнасць ад уладаў судоў, удзел адвакатаў, прысяжных засядацяляў.
- На Беларусі міравыя суддзі прызначаліся губернатарам, інстытут прысяжных засядацеляў быў уведзены толькі ў 1882 г.
- Стваралася сістэма судовай улады: сенат – судовыя палаты – акруговыя суды – міравыя суды – сялянскія валасныя суды.
- На Беларусі пачалася у **1872 г**.

Ваенная рэформа – 1862 г.

- Утварэнне ваенных акруг (15)
- Стварэнне ваенных навучальных устаноў
- 1874 г. - усеагульная воінская павіннасць – 6 г. у арміі, 7 – на флоце і 9 г. у рэзерве.

- Скарачэнне тэрміну службы для людзей з адукацыяй (з вышэйшай - паўгода).
- Адмена цялесных пакаранняў у арміі.

Школьная і цэнзурная рэформы – 1864-65 г.

- Адмена цэнзуры выданняў больш 10 друкаваных аркушаў, для перакладаў – 20.
- Усесаслоўнасць адукацыі
- Падзел гімназій на **класічныя** (для паступлення ва ўніверсітэт) і **рэальныя** (для прамысловасці і гандлю)
- Аўтаномія універсітэтаў (выбар рэктара і дэканаў)
- На Беларусі перавага царкоўна-прыхадскіх школ. Адукацыя толькі па-руску.

Контррэформы 1880-1890-я гг.

- Задача: умацавання самадзяржаўя і падаўленне “крамолы”.
- У судзе адменены галоснасць, прысяжныя пры разглядзе палітычных спраў
- Узмоцнены нагляд за школамі, “закон аб кухарчыных дзецях”, ліквідацыя аўтаноміі універ-ў
- Узмоцнены кантроль над земствамі
- Павялічаны маёмасцы цэнз пры выбарах у гарадскія думы
- Уведзена папярэдняя цэнзура ўсіх выданняў
- Забарона правядзення стачак на

5. Культура Беларусі к. XVIII - пач. XX стст.

АСВЕТНІЦТВА І КЛАСІЦЫЗМ (2 П. XVIII – ПАЧ. XIX СТСТ.)

Палац Тызенгаўза ў Паставах, XVIII ст.

Палац Румянцавых-Паскевічаў у Гомелі XVIII-XIX стст.

Касцёл у Валожыне, XIX ст.

Палац Храптовічаў у Шчорсах, к. XVIII ст.

**Палац
Радзівілаў
ў Паланечцы,
к. XVIII-п. XIX**

Палац Сапегаў у Ружанах, XVIII ст

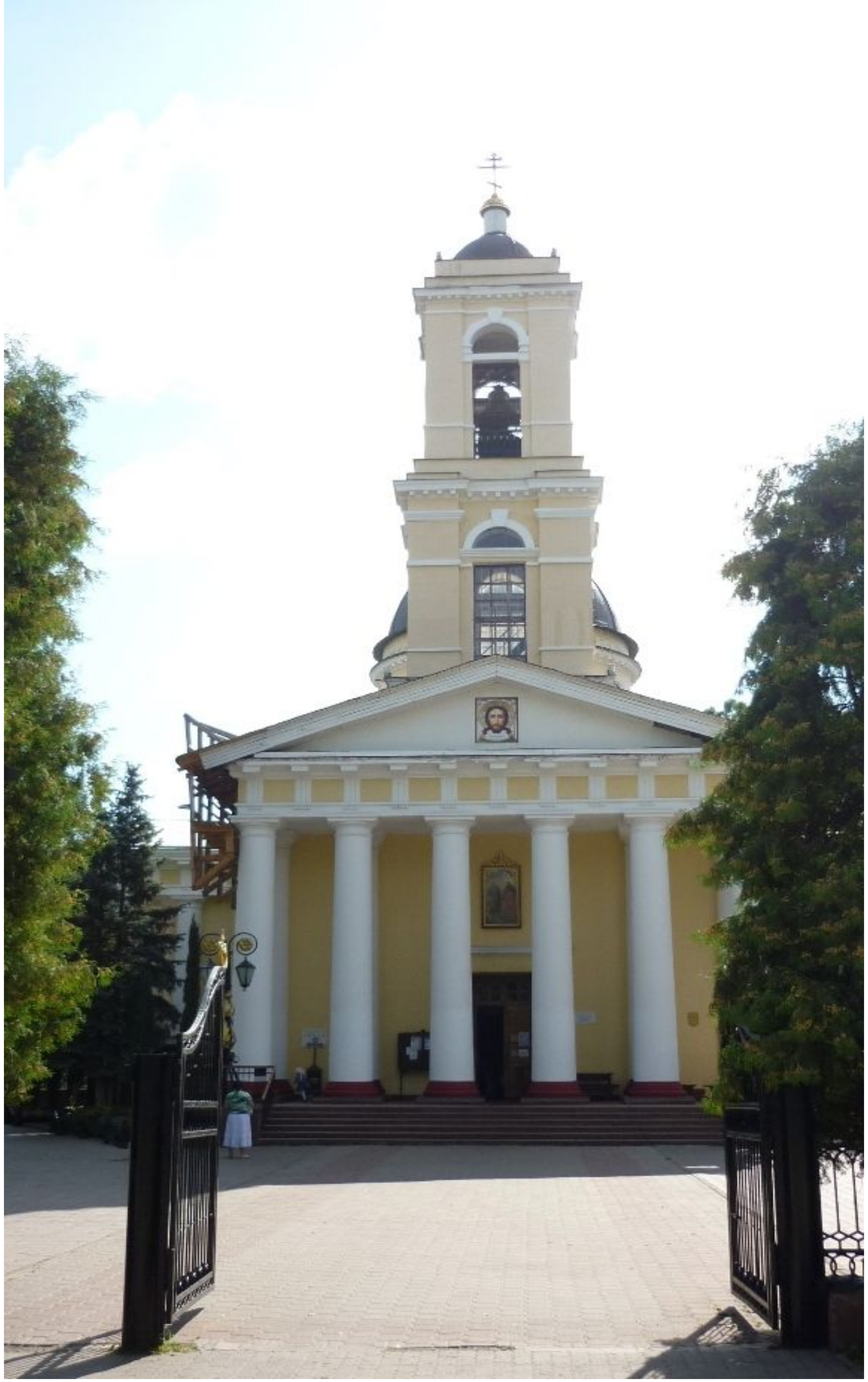

Петрапаўлаўскі сабор у Гомелі, XIX ст.

Юзаф Аляшкевіч (1777-1830)

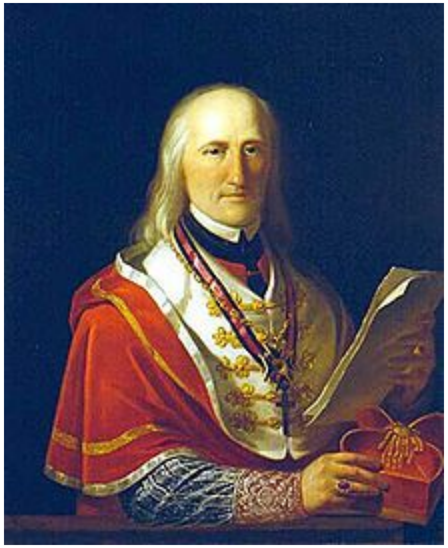

Ян Дамель (1780 - 1840)

РАМАНТЫЗМ І ГІСТАРЫЧНЫЯ СТЫЛІ, РЭАЛІЗМ І ЭКЛЕКТЫКА (XIX – ПАЧ. XX СТ.)

Неагатычныя касцёлы ў Бераставіцы, Нарачы, Зельве, XIX ст.

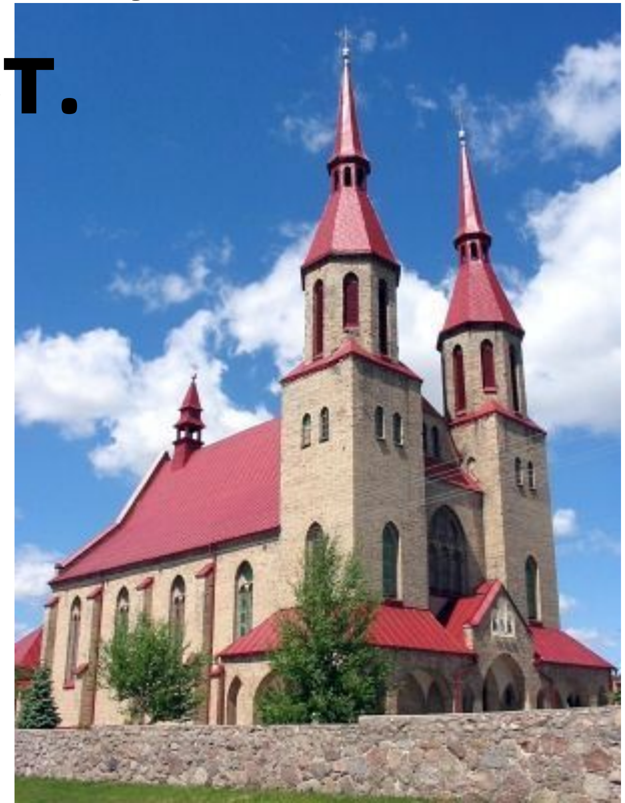

Касцёл у Відзах,
XX ст.

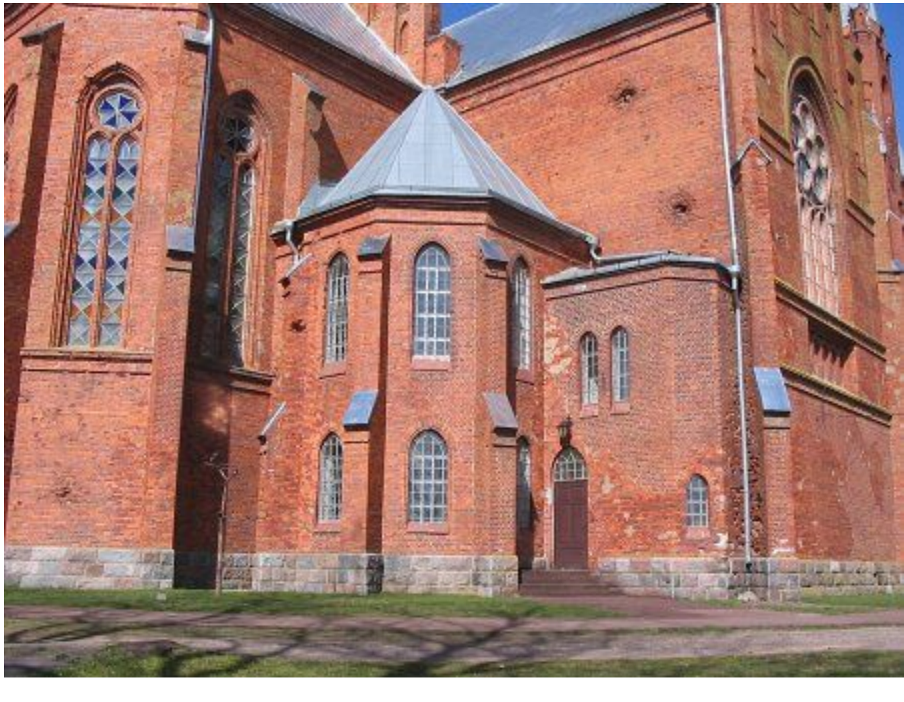

Касцёл у Гервятах, к. XIX – п. XX

Брама, Красны бераг, к. XIXст.

Успенская царква ў Сар'і, XIX ст.

Палац Пуслоўскіх у Косаве, XIX ст

Цэрквы-мураўёўкі (псеўда-рускі стыль)

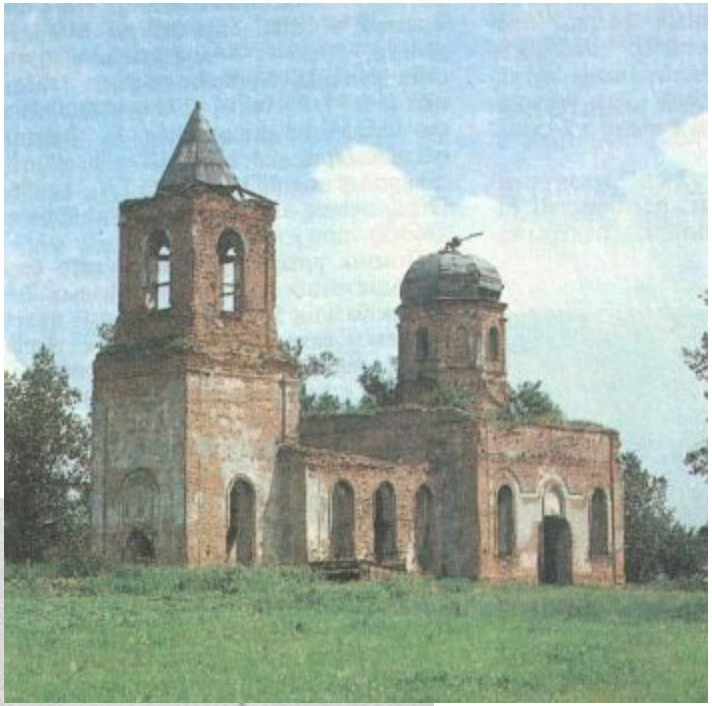

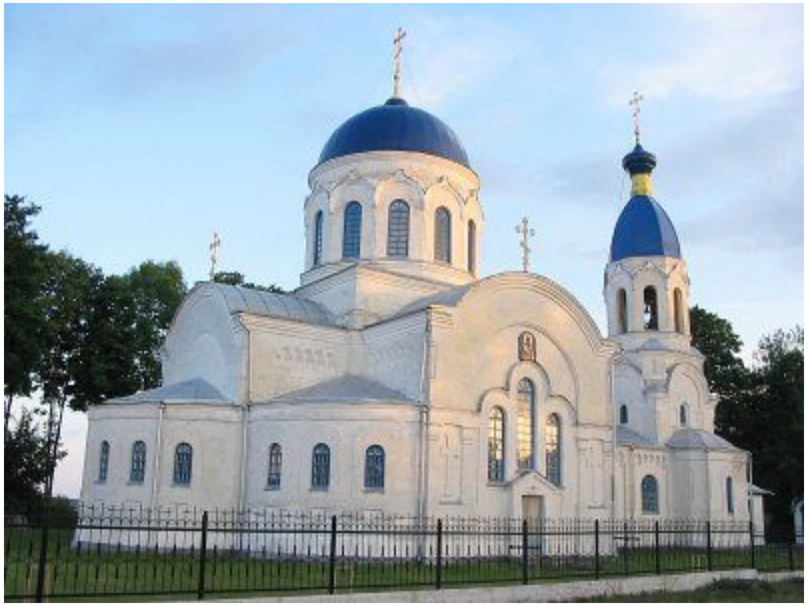

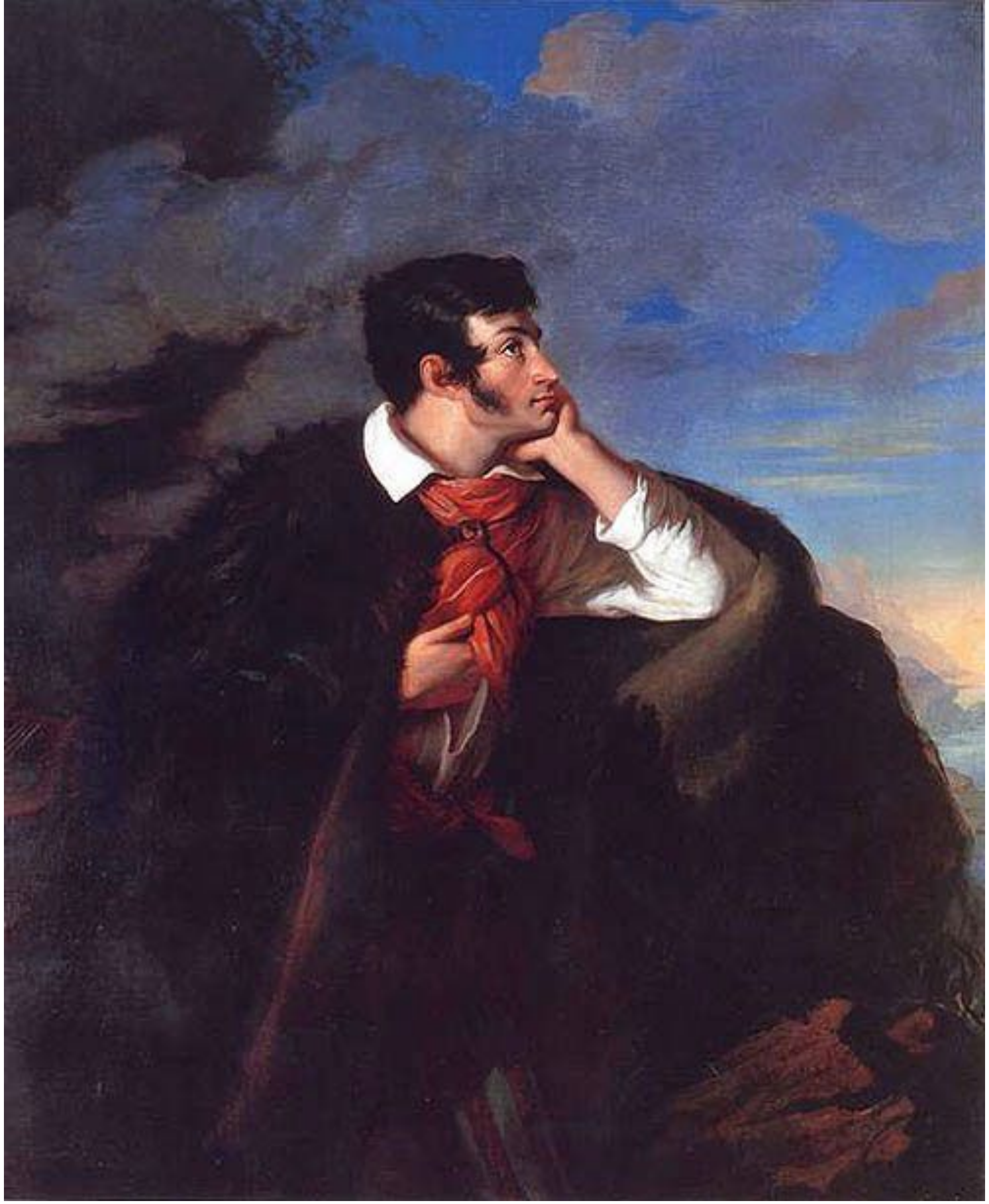

Валенцій Ваньковіч (1800-1842)

Адам Міцкевіч на гары Аю-Даг
1827-1828

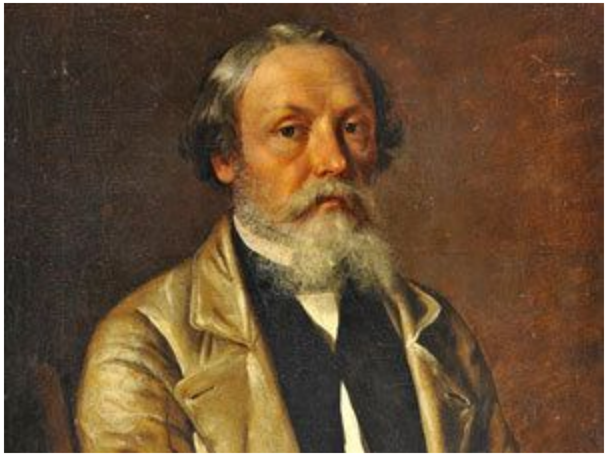

Іван Хруцкі 1810-1885

Касцёл у Солах, XX ст

Усадзьба Грабоўскіх у Тарнова, к. XIX ст.

Госпіталь у Клецку, п. XX ст.

Сінанога ў Кобрыне, 2 п. XIX ст.

**На этапе,
1894**

Казімір Альхімовіч 1840-1916

Салдат з хлопчыкам, 1866

Нікадзім Сілівановіч 1834-1919